

1. Wprowadzenie

Sytuacja gospodarcza i ekologiczna Polski wymaga nie tylko rozpoznania środowiska przyrodniczego, ale także przewidywania jego rozwoju w różnych skalach czasowych i przestrzennych, w warunkach zmian klimatu i stale zwiększającej się ingerencji człowieka. Konieczne jest systemowe badanie środowiska przyrodniczego, a nie tylko jego poszczególnych elementów. Oprócz badań o charakterze jakościowym, niezbędne są badania ilościowe, zmierzające do tzw. parametryzacji przestrzeni przyrodniczej, jej zróżnicowania wewnętrznego i przewidywania zachodzących zmian. Planowane badania winny więc obejmować studia diagnostyczne i prognostyczne, które pozwolą na wprowadzenie racjonalnej ochrony i właściwego gospodarowania zasobami przyrodniczymi kraju. Monitorowanie środowiska przyrodniczego jest uzasadnione zarówno z poznawczego punktu widzenia jak i konkretnych zadań praktycznych.

Zorganizowane badania środowiska przyrodniczego winny być prowadzone w wydzielonych, w oparciu o przyjęte kryteria jednostkach przestrzennych - geosystemach (krajobrazach). Taka koncepcja organizacji pomiarów realizuje założenia prawa zachowania geo i bioróżnorodności i służy zachowaniu struktury krajobrazowej kraju.

Przedstawione cele rozpoznania i ochrony środowiska przyrodniczego, mogą być realizowane w ramach programu Zintegrowany Monitoring Środowiska Przyrodniczego (ZMŚP). Program ten jest programem funkcjonowania geosystemów, poznania ich zasobów przyrodniczych, wskazania dróg ich rozwoju i ochrony (Kostrzewski 1990, 1991, 1993 a, b, c, 1995; Kostrzewski i in.1991; Kostrzewski, Stach 1992; Kostrzewski, Mazurek 1992; Kostrzewski, Zwoliński 1993).

Gromadzone dane w oparciu o system pomiarowy ZMŚP muszą opierać się na sprawdzonych, porównywalnych metodach badań terenowych i analiz laboratoryjnych. To podstawowy warunek wykorzystania zebranych materiałów do opracowania w różnych skalach czasowych i przestrzennych. Funkcja czasu spełnia w ewolucji środowiska przyrodniczego istotną rolę, pozwala na śledzenie przemian środowiska i formułowanie planów jego ochrony. Niezbędnym warunkiem właściwego uwzględnienia funkcji czasu w programie ZMŚP jest sprawny system pomiarowy, gwarantujący wieloletnie (nieprzerwane) serie obserwacyjne. W zależności od poziomu organizacji systemu przyrodniczego, formułujemy prawidłowości w różnych skalach przestrzennych - lokalnej, regionalnej, kontynentalnej i globalnej. Analiza krajobrazu w programie ZMŚP przeprowadzana jest w powiązaniu z krajobrazami sąsiednimi, w różnych ujęciach przestrzennych, aż do skali globalnej.

Program ZMŚP w Polsce opiera się na dorobku i doświadczeniach nauk o środowisku. Przedstawiony program ZMŚP można uznać jako etap badań w rozpoznaniu środowiska przyrodniczego Polski i przewidywania jego przemian.